

”Att veta är att bli det man vet”

*Jag föga lär mig när om Gud man yttrar sig.
En makt utöver Gud är liv och ljus för mig. (1:15)*

Så skrev en tysk mystiker för trehundra-femtio år sedan, under trettioåriga kriget, kriget mellan katoliker och protestanter om den andliga och världsliga makten i Centraleuropa. Men han gjorde det för säkerhets skull under pseudonym, han kallade sig Angelus Silesius, ”den schlesiska ängeln”. Egentligen hette han Johann Scheffler och var läkare i den lilla staden Oels. Hans levnadsår var 1624-1677. Verket han skrev hette *Den Cherubinske Vandringsmannen* och består av 1 676 epigram, korta, i regel tvåradiga och alltid rimmade verser, paradoxala, humoristiska, rentav satiriska.

Orden ovan av Silesius vittnar om hans likgiltighet för dogmatiska formuleringar och teologiska system, sådant som man just då dödade varandra för runtomkring honom. Gud är oändligt mycket större än den gud vi kallar Gud. Det var Silesius erfarenhet. Ja, han gav sjutton till och med i vad helgon och änglar kunde tänkas anse:

*Vik undan, änglakör, din hjälp är mig för ringa.
Vik undan, helgonvärld, om så allt du kan mig bringa.
Jag kastar mig direkt i gudomshavet ut,
oskapat, rent, förutan namn och utan slut. (1:3)*

Och även om änglarna verkligen skulle veta vem och vad Gud är, så är deras kunskap ingenting värd för mig. Vad skall jag med andras kunskaper och erfarenheter till? Innan jag själv gjort samma erfarenheter är ju deras kunskaper och erfarenheter bara ord och påståenden att undergivet tro på eller inte tro på. Jag måste personligen erfara Gud för att kunna säga att jag vet vem Gud är:

*Keruber vet. Med det kan jag mig icke nöja.
Jag vill mig över dem till icke-vetat höja. (1:284)*

För Silesius var Gud en personlig, inre erfarenhet som inte kunde förmedlas av mellanhänder, varken av mer eller mindre heliga människor eller ens av änglar. Även änglars kunskap om Gud är för inskränkt.

*Kan du månnstro i tiden ropa ut Guds namn?
Det är ej sägbart ens i evighetens famn. (2:51)*

Vem och vad Gud är kan över huvud taget inte utsägas i ord, inte i denna världen, inte heller i någon "högre" sådan. Gud är bortom orden, hur subtila de än är. Man kan följaktligen inte ha några åsikter om Gud:

*En åsikt är som sand och dåren bygger där.
Du byggt på åsikter. Det mot all visdom svär. (6:251)*

Gud kan bara upplevas, erfaras. Därför gäller det att befria sig från alla bilder och föreställningar om vem och vad Gud är:

*Gör dig från bilder fri och du blir Gud själv lik,
blir i avklarnad ro ditt eget himmelrik. (2:54)*

Det är alltså först när vi befriar oss från våra föreställningar om Gud som vi verkligen kan veta något om Gud. Och varför det? Jo, föreställningarna står hindrande emellan oss och Gud. Befriar vi oss från våra bilder av Gud, då blir vi rentav lika Gud, säger Silesius, därför att vi blir delaktiga av Gud. Det är på grund av delaktigheten vi får vår kunskap, en kunskap som sätts inifrån. "Att veta är att bli det man vet", säger han. Men den kunskapen är som sagt ordlös, en erfarenhet som inte går att formulera.

Genom delaktighet i Gud uppnår vi gudslighet, hävdar alltså Silesius. För en del är det en hädisk tanke. Men:

*En droppe blir ett hav, när den i havet hamnat
och själen Gud, när Gud den inom sig har famnat. (6:171)*

"Uppnår vi gudslighet" är egentligen fel uttryck, för vi är redan delaktiga och gudsliga, fast vi inte inser det:

*Om du kan droppen ur det stora havet draga,
då kunde du min själ ur Gud, den Store, taga. (6:172)*

Gud är både närmare och fjärrare än vad vi tror. Den kunskap om Gud som uppnås genom delaktighet uttrycks bäst i form av negationer:

*Ett Intet är den Gud som över allt ler.
Min vän, den som ser intet mitt i allt, han ser. (1:111)*

Det finns en benämning i kristen tradition på den här typen av teologi, där man

talas om Gud i negationer och motsägelser, man kallar den apofatisk. Den är inte särskilt populär, eftersom den innebär ett ifrågasättande av kyrkans dogmer och trosbekännelser, men den accepteras till nöds därför att den genom tiderna omfattats endast av en liten skara mystiker, vars tankar är alltför paradoxala för att kunna förstås av den stora kyrkliga allmänheten. Och visst är tankarna paradoxala, det är just finessen med dem:

*Min Gud, o store Gud! Min Gud som liten är!
Gud som det minsta är, Gud, Du som allt bär. (2:40)*

Eller:

*Den sanna tomheten är lik ett kärl, som
fyllts med nektar men den saken ej vet om. (2:209)*

Tomheten är samtidigt en fullhet, fast det är man i regel omedveten om. Ja, det är väl en vanlig mänsklig erfarenhet att man är lyckligast då man inte vet om det, man inser det kanske först efteråt.

Mina tankar går från Silesius till Laotse's ord i *Tao-te-king*:

*Väggar med fönster och dörrar bildar ett hus
men tomheten mellan väggarna är husets väsen.
Följaktligen:
det gripbara i tingen blir oss till nytta,
det ogripbara är tingens väsen.*

”Man är aldrig utan väsendet”, säger Silesius. Det som finns mellan tingen är väsentligare än tingen. Vad skulle vi med väggar om vi inte levde mellan dem? Fast hur ofta värderar vi inte huset högre än livet vi lever i det?

Den här insikten fanns alltså hos en tysk kristen på 1600-talet, den fanns hos en kinesisk vishetslärare för tvåtusenfemhundra år sedan. Denna mystikers erfarenhet tycks vara både universell och tidlös.

Hur uppnår man då den där tomheten som samtidigt är en fullhet? Jo, man ska söka i sig själv:

*Hur dum den är som ur gölar drack likt markens fän
och glömde hemmets egen porlande fontän. (1:300)*

Och hur går det till? Jo, man söker tystnad, riktar sig inåt och lyssnar:

*Tänk Gud och du skall höra Honom i ditt bröst.
Tig still och ord från Honom utgår från Hans röst. (5:330)*

Det kan faktiskt räcka med att stilla sig i sin verksamhet:

*Guds krav är endast "vila ut". Om du så gör,
är kravet fyllt och resten tar Han ansvar för. (4:197)*

Vi vet alla, var och en, att det kan vara svårt nog att förhålla sig överksam en längre stund, och att tystnaden kan vara skrämmande. Utan att vi ens tänker på det är vi strax i gång med någonting, och närmast automatiskt skruvar vi på radion. Men det är i den där tomheten vi är fullheten närmast. Man behöver bara tömma sig på sitt eget:

*Om du dig själv och allt som skapats växer ur,
då skall du ympas in med Gudomens natur. (2:57)*

Till gudserfarenheten hör en evighetsupplevelse, en upplevelse av evighet mitt i tiden:

*Den gudshängivna liknar Gud i inre frid.
I varje Nu hon överskrider rum och tid. (2:119)*

Ja, tiden är i själva verket ett mänskligt påhitt, liksom rummet. Det är evigheten som är den verkliga verkligheten:

*Man säger "tiden flyr". Har någon sett den färden?
Nej, tiden ligger still i Herrens plan för världen. (5:24)*

Och hur lever man då i detta tillstånd s a s mellan tid och evighet, hur förhåller man sig till och i världen, när man nu har del i Gud? Jo, Silesius svar påminner om buddhismens:

*Den som utan åtrå älskar, som utan kunskap vet,
står närmare gudomlighet än mänsklighet. (2:59)*

Och i sin gudsvisshet kan människan uppnå en trygghet och tillit till livet som rentav liknar sorglöshet:

Vem när narcissen och vem smyckar ängens lilja?

Du ägnar åt dig själv bekymmer, omsorg, vilja. (1:290)

Ja, detta var bara några få pärlor ur en väldig andlig skatt. För mig personligen har Angelus Silesius *Den Cherubinske Vandringsmannen* i tre decennier varit en vishetskälla som jag kunnat återvända till när jag tappat siktet på det väsentliga i livet. Vår vardag fungerar ju tyvärr oftast splittrande och krympande. Att läsa Silesius är som att återfinna det större perspektivet.

Första gången jag stötte på Silesius namn var i "sjäsläkaren" Poul Bjerres lilla fina bok *Vår tro och vår förankring* (1942). Där har Bjerre själv prövat på att tolka Silesius till svenska och dessutom lyckats mycket bra. Citaten i den här artikeln är hämtade ur den svensk-amerikanske teologen Bengt Hoffmans översättning till svenska från 1991. Den översättningen övertalade jag Hoffman att göra, när jag plötsligt insåg att Silesius betydde lika mycket för honom som för mig. Jag fick sedan glädjen att ge ut boken på mitt förlag.

Silesius står en rad andra kristna mystiker nära som jag värderar högt: Mäster Eckhart, Jakob Böhme, Daniel Czepko, Emanuel Swedenborg. Men jag tror, att ska man tala om Gud, ska man göra det just som Silesius: i så korta satser som möjligt, så att man inte påstår för mycket. Paradoxer är bra, för då förstår läsaren att han inte serverats några slutgiltiga sanningar. Och dikten är ett lämpligare redskap än trosbekännelsen om man vill säga något om Gud utan att Gud dör på kuppen. Kyrkorna signalerar högmodigt med sina trosbekännelser att de vet mer än andra om Gud. Det gör de inte. Det inser ju var och en som vaknar till och öppnar sina ögon:

*Vän, öppna ögon ser. Slut dem, stäng din grind
och du blir i övermod för gudssyn mullvadsblind.*